

Список використаних джерел:

1. Isaic, R., Smirna, T., & Paun, C. (2019). A critical view on the mainstream theory of economic cycles. *Management and Marketing*, 14(1), 48–58. <https://doi.org/10.2478/mmcks-2019-0004>
2. Lambert, T. E. (2023). The Economic Surplus, the Baran Ratio, and Long Wave Cycles. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4468589>
3. Tanning, T., Saat, M., & Tanning, L. (2013). Kondratiev wave: overview of world economic cycles. *Global Business and Economics Research Journal*, 2(2), 1–11.
4. Matheus RG, Nguyen-Huu A (2018) Inventory growth cycles with debt-financed investment. *Struct Change Econ Dyn* 44:1–13. <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2018.01.003>. ISSN 0954-349X
5. Sanders, M. (2007). Scientific paradigms, entrepreneurial opportunities and cycles in economic growth. *Small Business Economics*, 28(4), 339–354. <https://doi.org/10.1007/s11187-006-9038-6>
6. Лепейко Т.І., Близнюк Т.П. Великі цикли М.Кондратьєва в країнах заходу // <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/7561/1/Великі%20цикли%20М.%20Кондратьєва%20в%20країнах%20Заходу.pdf>
7. Пилипенко Ю.І., Чорнобаєв В.В. Довгохвильові коливання як закономірність розвитку світової економіки // *Економічний вісник*. – 2016. – №3. – С.21-31.

УДК 338.45:66(477)

Швець Наталія Вячеславівна,

к.е.н., старший науковий співробітник,

Шевцова Ганна Зіївна,

д.е.н., головний науковий співробітник,

відділ проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва

Інститут економіки промисловості НАН України,

м. Київ, Україна

ХІМІЧНА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ: СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ТА ПИТАННЯ РОЗВИТКУ

Хімічна промисловість традиційно була стратегічним сектором економіки України, забезпечуючи суттєву частку валового внутрішнього продукту та значні валютні надходження від експорту. Повномасштабне російське вторгнення спричинило безпрецедентні втрати виробничих потужностей, трудових ресурсів і загостило системні кризові явища в галузі [1]. Однак роль хімічної промисловості залишається вельми важливою для повоєнного відновлення та забезпечення сталого розвитку країни, що вимагає формування принципово нової стратегічної візії для цієї галузі.

Наше дослідження сфокусовано на виявленні структурних змін, зумовлених воєнним чинником, та визначенні перспективних напрямів її трансформації з урахуванням сучасних тенденцій у світовій хімічній індустрії.

Військові дії, які з лютого 2022 р. поширилися територією України, призвели до значних пошкоджень активів і збитків хімічної галузі, зокрема у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській, Херсонській та Луганській областях. Статистичні дані свідчать про істотне погіршення ключових показників діяльності хімічної промисловості. Якщо в довоєнний період у галузі діяло майже 6,5 тис. суб'єктів господарювання із загальною чисельністю працівників близько 120 тис. осіб, то за підсумками першого року повномасштабної війни кількість суб'єктів скоротилася на 1102 одиниці (17,0%), а кількість зайнятих зменшилася на 21,1 тис. осіб. Крім фізичної втрати частини виробничих потужностей, значна їх кількість простоювала або функціонувала з низьким рівнем завантаження. Як наслідок, обсяги реалізації хімічної продукції у перший рік війни скоротилися майже на третину.

У 2023 р. хімічна промисловість продемонструвала певні ознаки відновлення, частково компенсувавши втрати попереднього року за кількістю активних суб'єктів господарювання та показниками збуту. Проте негативна динаміка щодо чисельності працівників у галузі збереглася.

Упродовж двох воєнних років відбулися суттєві структурні зрушення в розрізі видів продукції. Формування різноспрямованих секторальних трендів було зумовлено відмінностями у виробничих і ринкових умовах за окремими сегментами хімічної промисловості. Зокрема у 2023 р. виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (КВЕД 20) втратило свою традиційну структурну перевагу над виробництвом гумових і пластмасових виробів (КВЕД 22) – як за кількістю зайнятих працівників, так і за обсягами реалізованої продукції. Цей факт демонструє суттєву трансформацію структури галузі та руйнування її попередньої моделі, яка існувала з радянських часів і ґрунтувалася на домінуванні базової хімії з доступом до дешевих енергосировинних ресурсів.

На тлі зазначених змін відбулося зростання окремих виробництв, спричинене активізацією попиту з боку оборонно-промислового комплексу, аграрної сфери, будівництва та суміжних секторів. Також зафіксовані зрушення в інституційній структурі хімічної галузі, а саме структурне домінування великих підприємств змінилося посиленням позицій малого та середнього бізнесу, що стало супровідним складником процесу демонтажу застарілої галузевої моделі.

На нашу думку, трансформації за інституційною ознакою мають суперечливий характер. Зростання частки малих підприємств свідчить про збереження трудового потенціалу через самозайнятість вивільнених кадрів. Водночас тенденція збільшення домінування невеликого бізнесу супроводжується певними ризиками. Середні та великі хімічні підприємства формують осередки галузевих знань та інновацій, інтегруючи освітні, наукові та інжинірингові структури. Натомість малі суб'єкти об'єктивно не здатні самотужки забезпечити системну підготовку висококваліфікованих фахівців для галузі та дуже обмежено впливають на створення нових продуктів і технологій. Тому збереження динаміки виявлених структурних зрушень без певного коригуючого впливу може загострити проблеми інноваційно-технологічного

розвитку промисловості.

Варто зазначити, що аналіз хімічної промисловості у регіональному розрізі не виявив помітних структурних зсувів у територіальному розміщенні виробництва. Як і до широкомасштабних воєнних дій хімічні виробництва найбільш сконцентровані у Дніпропетровській, Харківській областях та м. Київ (з питомою вагою активних суб'єктів у регіоні понад 10%). Групу з середньо-високою концентрацією (5–10%) утворюють Одеський, Львівський та Київський регіони. Показовим наслідком релокації стало абсолютне зростання кількості хімічних суб'єктів у регіонах, де функціонують великотоннажні виробництва основної хімії (Дніпропетровська, Рівненська, Черкаська області). Це свідчить про їх роль як «центрів тяжіння» та підтверджує високу схильність хімічної галузі до кластеризації.

Загалом, за результатами аналізу структурних змін у хімічній промисловості, можна зробити висновок, що в Україні змінився галузевий ландшафт, який слід розглядати як вихідну точку для проектування оновленої моделі хімічного виробництва в післявоєнний період. Нова галузева стратегія має враховувати необхідність підтримки виявлених позитивних тенденцій, зокрема диверсифікацію та подовження ланцюгів вартості, а також передбачати розвиток імпортозаміщення та експортноорієнтованих виробництв.

Візія неоіндустріальної моделі хімічного сектору повинна поєднувати відновлення і модернізацію великотоннажних виробництв зі зростанням малотоннажних інноваційних підприємств, орієнтованих на випуск спеціалізованої продукції з високою доданою вартістю. Пріоритетними напрямками можуть стати агрохімія, матеріали для будівництва та «розумні» матеріали, які знаходять застосування у суміжних галузях, зокрема в агросекторі («точне землеробство»), медицині, транспорті та енергетиці.

Світовий досвід підтверджує важливість впровадження концепції Chemicals 4.0, що передбачає широке застосування цифрових технологій – автоматизацію, застосування штучного інтелекту, великих даних та Інтернету речей [2]. Це відкриває можливості для оптимізації виробничих процесів, підвищення ефективності управління, безпеки та гнучкості, а також сприяє створенню нових бізнес-моделей, заснованих на цифровізації і міжгалузевому співробітництві.

Прискорити розвиток хімічної промисловості України можливо через інтеграцію у глобальні виробничі та інноваційні екосистеми, активне залучення зовнішніх інвестицій та трансфер сучасних технологій. У цьому контексті ключову роль відіграватимуть кластеризація та регіональна смартспеціалізація, які сприяють концентрації локальних ресурсів на певних перспективних напрямках, розвитку науково-освітнього потенціалу та створенню міжгалузевих синергій.

У відповідь на сучасні глобальні виклики нова модель хімічної промисловості має формуватись на засадах сталого розвитку. Зокрема йдеться про впровадження екологічно орієнтованих інновацій, що забезпечать зменшення негативного впливу на довкілля, підвищення енергоефективності, розвиток нових екологічно безпечних матеріалів і технологій.

Отже, ключовими пріоритетами розвитку хімічної промисловості України ми вважаємо цифровізацію, кастомізацію, циркулярність, кліматичну нейтральність, ресурсоефективність та міжгалузеву інтеграцію [3]. Повоєнне відновлення і трансформація галузі потребують комплексного підходу, що включає імплементацію сучасної методології стратегування, активну державну підтримку, впровадження інноваційних технологій та міжнародне партнерство. Саме такий підхід дозволить створити модернізовану, сталу і конкурентоспроможну хімічну промисловість, яка відповідатиме викликам сучасного світу і стане драйвером промислового та економічного відродження України.

Список використаних джерел:

1. Шевцова Г. З., Швець Н. В. Як українська хімічна промисловість долає виклики воєнного часу: структурні виміри. *Бізнес Інформ.* 2025. №1. С. 308–324. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-308-324>.
2. Shevtsova H., Shvets N., Kasatkina M. How Leading Global Chemical Companies Contribute to Industry 4.0. 2020 61st International Scientific Conference on Information Technology and Management Science of Riga Technical University (ITMS), Riga, Latvia, 2020, pp. 1-6, DOI: <https://doi.org/10.1109/ITMS51158.2020.9259317>.
3. Шевцова Г. З. Довгострокові фактори і тенденції розвитку хімічної промисловості України. *Економіка промисловості.* 2022. № 2 (98). С. 25-52. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.025>.

УДК 338.2:336.76:504.03

Щербакова Олена Анатоліївна,
к.е.н., докторантка ДННУ «Академія
фінансового управління»,
Київ, Україна

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КЛІМАТИЧНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Специфічними рисами процесу / явища інституціоналізації є її поліелементність та системність, що зумовлює взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх її компонентів. Представники різних наук висловлюють як ідентичні, такі і вузько дисциплінарні погляди до визначення сутності даного терміна. І якщо ідентичність тлумачення інституціоналізації зумовлюється її застосовністю у будь-якій сфері життєдіяльності країн, то специфічність – конкретною сферою, галуззю, регіоном, особливостями функціонування економічних агентів. Позаяк інституціоналізація регламентує й об'єднує / систематизує нормативно-правові, організаційно-методологічні, інформаційно-аналітичні й інші складники для забезпечення дотримання інтересів усіх